

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจาก คอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ ช่วง พ.ศ. 2559-2564¹

The Literary Techniques in Political Poetry: A Case Study from the Column “Kawee Kraward” in Matchonweekly Online in the Year B.E. 2559 - 2564

นพวรรณ งามรุ่งโรจน์² | Noppawan Ngamrungrot

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ โดยเลือกศึกษาเฉพาะกวีนิพนธ์ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองหรือสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2559-2564 จำนวน 36 เรื่อง ใช้กรอบแนวคิดทางกลวิธีทางวรรณศิลป์มาเป็นกรอบการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กวีเลือกนำมาใช้สร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์การเมืองมี 6 กลวิธี ดังนี้ 1) การสรรคำ ได้แก่ การสรรคำกริยาแสดงประสบการณ์ และการสรรคำกริยาแสดงอาการ 2) การอ้างถึง ได้แก่ การอ้างถึงสำนวน การอ้างถึงวรรณกรรม

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยเรื่องกวีนิพนธ์การเมือง : การศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์กับแนวคิดทางการเมืองในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากโครงการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2565

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ติดต่อได้ที่ noppawan.ng@ssru.ac.th

²Lecturer, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University, e-mail: noppawan.ng@ssru.ac.th

และ อ้างถึงบุคคลและวาทะของบุคคล 3) การใช้อุปมา 4) การใช้อุปลักษณ์ 5) การใช้นามนัย และ 6) การใช้สัญลักษณ์ กลวิธีทางวรรณศิลป์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือของกวีในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองเชิงตัดสินคุณค่าและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในเชิงลบที่ใช้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทำให้เห็นว่ากลวิธีทางวรรณศิลป์เป็นรากฐานสำคัญในการสรรค์สร้างตัวบทกวีนิพนธ์ใหม่ตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: กวีนิพนธ์การเมือง กลวิธีทางวรรณศิลป์ คอลัมน์กวีกระวาด มติชนสุดสัปดาห์ ออนไลน์

Abstract

This research article aimed to study the literary techniques in political poetry from the column "Kawee Kraward" in Matchonweekly Online in the year B.E. 2559-2564. This qualitative research collected literary data on the type of poetry in the column "Kawee Kraward" in Matchonweekly Online, selecting to study only the poetry with a political concept or those reflecting political events in the years B.E. 2559-2564. Thus, using literary techniques as a research framework, 36 poems were selected.

The study illustrated that poets used literary techniques such as diction consisting of experiential verbs and behavioral verbs, allusion consisting of allusion to phrase or allusion to other literature, allusion to individuals and speech, simile, metaphor, metonymy, and symbolism. These techniques act as a tool to convey emotions, depression, and the poet's opinions on political events based on value determination and to negatively criticize government administrations that use their power to limit the rights and freedoms of the people. Literary techniques are essential in creating a new poem by changing political contexts.

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

Keywords: Political Poetry, Literary Techniques, Column “Kawee Kraward”, Matchonweekly Online

บทนำ

กวีนิพนธ์ เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและการถ่ายทอดประสบการณ์ของกวีผ่านตัวอักษรอย่างประณีต หากกวีนิพนธ์นั้นผ่านการเรียงร้อยถ้อยคำอย่างลุ่มลึกจะสามารถส่งพลังความคิดของกวีสู่ผู้อ่านให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจ เกิดจินตนาการ และร่วมรับรู้ประสบการณ์ไปพร้อมกับกวีได้ดียิ่งขึ้น และการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามลำพัง หากแต่มีบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่รองรับอยู่ ดังนั้น การพิจารณากวีนิพนธ์ต้องพิจารณาทั้งในส่วนของสภาพสังคมที่มีอิทธิพลต่อกวีและการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ รวมถึงการพิจารณาในส่วนของกลวิธีทางวรรณศิลป์หรือศิลปะทางการประพันธ์ ดังความว่า

กวีไม่ใช่เป็นแต่กวี หากเป็นคนเกิดในยุคใดยุคหนึ่งซึ่งมี
สิ่งแวดล้อม มีสภาพการเมืองและเศรษฐกิจแตกต่างกับสมัยอื่น...
จะรอดพ้นจากอิทธิพลแห่งสิ่งแวดล้อมหาได้ไม่ ถึงแม้กวีจะพยายาม
หลบหลีกเพียงใด ความคิดความเห็น ความรู้สึกที่ตนมีอยู่เป็นส่วนร่วม
กับคนร่วมสมัยก็ไม่วายที่จะแพร่พรายออกมา

(วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2544: 197)

ความข้างต้นจะเห็นว่า บริบททางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจย่อมมีผลต่อการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวีในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้อ่าน และกวีนิพนธ์จะเผยแพร่สู่สาธารณชนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ที่มีผู้พิมพ์ออกวางจำหน่าย รวมถึงการเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ที่มีผู้อ่านแตกต่างกันออกไปตามความสนใจเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่พัฒนาทางเทคโนโลยีมากขึ้น

กวีนิพนธ์ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์เกิดขึ้นหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการตีพิมพ์จำหน่ายทุกสัปดาห์ในปี พ.ศ. 2523 มาเป็นการเผยแพร่กวีนิพนธ์ผ่านสื่อออนไลน์ในเว็บไซต์ www.matchonweekly.com โดยมีการรวบรวมกวีนิพนธ์จากกวีหลากหลายคนที่ส่งผลงานเข้ามาเผยแพร่ลงในคอลัมน์ประจำชื่อว่า “กวีกระวาด” โดยจะ

เน้นนำเสนอสถานการณ์ทางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2559–2564 ที่เป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ กล่าวคือ เกิดการรัฐประหารในประเทศไทย ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร

หลังการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นประธานที่ปรึกษา คสช. และ พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา เป็นรองประธานที่ปรึกษา จากนั้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. และผู้บัญชาการทหารบกได้ก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกับแต่งตั้งให้พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นรองนายกรัฐมนตรีควบกับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และแต่งตั้งให้พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ฐิติกร สังข์แก้ว และคณะ, 2559: 249-250) บทบาททางการเมืองของทหารถือได้ว่ามีผลกระทบโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ต่อพรรคการเมืองและต่อสภาผู้แทนราษฎร เท่าที่ผ่านมามีผู้นำทหารใช้วิธีการรัฐประหาร (coup d' etat) เป็นช่องทางเข้าสู่อำนาจและต่อสู้อาชนะพรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎร รัฐประหารมีผลกระทบต่อเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน และบทบาทของนักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้ง รัฐประหารได้ยกเลิกการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (สุจิต บุญบงการ, 2542: 216) ดังนั้น การก่อเกิดรัฐประหารนี้ส่งผลให้กองทัพมีอำนาจในการเมืองไทยมากขึ้นเนื่องจากคณะรัฐมนตรีภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ส่วนใหญ่เป็นนายทหาร ทำให้สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยถูกจำกัดเป็นเวลาหลายปีตั้งแต่ พ.ศ. 2557–2562 จนกระทั่งมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562

สังคมเป็นอย่างไร วรรณกรรมก็จะสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน วรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน และวรรณกรรมจะสะท้อนทั้งความคิด ความเชื่อและความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง (อิงอร สุพันธุ์วนิช, 2554: 6) เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนผ่านไป วรรณกรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตอย่างแนบแน่นย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย เช่นเดียวกับบริบททางการเมืองย่อมมีผลต่อการสร้างวรรณกรรม กวีนิพนธ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมจึงมักสะท้อนเรื่องราวทางการเมือง เช่น การต่อสู้ทางการเมือง การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ การเรียกร้องประชาธิปไตย ปัญหาและปรากฏการณ์ทางการเมืองบาง

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

ประการในยุคนั้นที่กวีได้เขียนถึง หรือที่เรียกว่า “กวีนิพนธ์การเมือง” และความคิดเกี่ยวกับการเมืองของกวีส่วนใหญ่จะแสดงออกผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์ ดังปรากฏในกวีนิพนธ์เรื่อง “เปิดศึกหัวเมือง” ที่มีการใช้สัญลักษณ์และการใช้นามนัยเพื่อสื่อความคิดต่อเหตุการณ์รัฐประหาร ความว่า

เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง สืบต่อเนื่องจากยุคสมัยเก่า
ธำรงรักษาขนบจารีตยุคไดโนเสาร์ สองมียอกขึ้นบังเงาแดดตะวัน
ปิดแผ่นฟ้าอย่าให้แดดส่องสาด ตระกองกอดพื้นที่อำนาจเรา ๆ ท่าน ๆ
สารพัดทุก ๆ วิธีการ จนลงเอยกันที่ยุทธวิธี
คือวิถีผู้ปกครองในโลกเก่า จับปืนแล้วยืนเฝ้าทั่วทุกที่
คุมเบ็ดเสร็จ เอ็ดตะโรลั่น ฟังทางนี้ นั่งเก้าอี้เป็นผู้ตีกุมอำนาจรัฐ
เริ่มต้นจากปฏิบัติการทางการเมือง ใช้กตบตาใหญ่เชื่องเข้ากำจัด...

(เวฬุ เวสาร์ช, 2559: 24)

คำว่า “ฟ้า” เป็นสัญลักษณ์ของสังคมใหม่ที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือหมายถึงสภาพสังคม (วิศรีธา อนันต์โท, 2547: 209) แต่กวีกล่าวถึงฟ้าที่ถูกปิดกั้นไม่ให้แสงแดดส่อง สื่อนัยถึงสภาพสังคมที่เลวร้าย เพราะประชาชนต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของอำนาจเผด็จการทางทหารหลังจากที่มีเหตุการณ์รัฐประหารเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2557 และกวีแสดงความคิดเห็นว่าการทำรัฐประหารเป็นการกระทำที่ล้าสมัย โดยใช้สัญลักษณ์ “ไดโนเสาร์” ที่เหล่าผู้ปกครองสืบทอดอำนาจต่อเนื่องกันมา ไม่ยอมให้พื้นที่แก่ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะรัฐประหารเป็นการกระทำของทหารที่เข้ามากุมอำนาจรัฐบาลอย่างเบ็ดเสร็จ และใช้การข่มขู่ด้วยการ “จับปืนยืนเฝ้าทุกที่” รวมถึงเลือกตัวแทนในการ “นั่งเก้าอี้” ซึ่งเป็นการใช้นามนัยบ่งลักษณะของการดำรงตำแหน่งที่สูงสามารถ “กุมอำนาจรัฐ” และ “ใช้กตบตาใหญ่” กับผู้อื่นได้

จุดเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยที่มีการรัฐประหารเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 จนมีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2562 และมีนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 29 นั้น ส่งผลให้กวีนิพนธ์ทางการเมืองมีความน่าสนใจในแง่ของการผสานความจริงทางประวัติศาสตร์การเมือง แนวคิดและศิลปะในการประพันธ์ของกวี

นอกจากนี้ กวีนิพนธ์การเมืองยังแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด กวีนิพนธ์ก็ยังคงมีบทบาทหน้าที่ให้การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวี มีพลังปลุกเร้า กระตุ้นจิตสำนึก และชี้ให้เห็นเหตุการณ์หลากหลายมิติในบริบททางการเมืองไทย

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากวีวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง โดยศึกษาจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 ซึ่งการศึกษากวีวิธีทางวรรณศิลป์จะเป็นรากฐานสำคัญในการตีความกวีนิพนธ์การเมือง อันยังผลให้เห็นวิธิตัดและการมองเหตุการณ์ทางการเมืองของกวี ตลอดจนทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารที่กวีนำเสนอและเห็นถึงความสำคัญของกวีวิธีทางวรรณศิลป์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ก่อให้เกิดเป็นตัวบทใหม่ที่เปี่ยมด้วยสุนทรียภาพทางศิลปะได้ไม่รู้จักตามบริบททางการเมืองแห่งยุคสมัยที่กวีอยู่

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากวีวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกวีวิธีทางวรรณศิลป์และแนวคิดทางการเมืองเพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์

2. รวบรวมข้อมูลกวีนิพนธ์การเมืองที่ปรากฏในคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลคือศึกษาเฉพาะกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาแนวคิดทางการเมือง การปกครอง การบริหารงานของรัฐบาลครอบคลุมไปถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งสิ้น 36 เรื่อง

3. ศึกษาและวิเคราะห์กวีวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมืองตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4. เรียบเรียงผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

ผลการวิจัย

วรรณศิลป์ คือ ศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำก่อให้เกิดเป็นความงาม กวีใช้ภาษาเป็นเครื่องมือหรือเป็นวัสดุในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก เกิดเป็นความสะเทือนใจ เกิดจินตนาการคล้อยตามและเกิดความซาบซึ้งใจในที่สุด (สายวรุณ สุนทรโรทก, 2560: 91)

ผลการวิจัยเรื่องกลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 พบว่า กวีใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ ได้แก่ การสรรคำ การอ้างถึง การใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้นามนัย และการใช้สัญลักษณ์ เพื่อสื่อแนวคิดทางการเมือง ดังนี้

1. การสรรคำ

การสรรคำ หมายถึง การเลือกสรรคำที่นำมาเรียงร้อยในบทประพันธ์เพื่อให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามจุดมุ่งหมายของกวีหรือผู้สร้างงาน (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2549: 13) กวีต้องพิถีพิถันในการคัดเลือกถ้อยคำภาษาให้มีความหมายหลายมิติ ทั้งให้ภาพ มีแสง สี เสียง แสดงความเคลื่อนไหว ให้ความรู้สึก เป็นต้น (เรีนุทัย สัจจพันธุ์, 2549: 47) ซึ่งในกวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 มีการสรรคำ ดังนี้

1.1 การสรรคำกริยาแสดงประสบการณ์

คำกริยาแสดงประสบการณ์ หมายถึง คำกริยาที่มีความหมายแสดงประสบการณ์ ได้แก่ คำกริยาที่แสดงความรู้ ความรู้สึก และประสาทสัมผัส (นววรรณ พันธุ์เมธา, 2525: 8)

ในการศึกษากวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 พบว่ากวีได้เลือกใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์สื่อความรู้สึกโศกเศร้า เจ็บปวดใจกับภาพเหตุการณ์หาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองในช่วงเช้าวันหนึ่ง ดังปรากฏในเรื่อง “เสียงเสนาะเคาะกะลาอย่างน่าฟัง” ความว่า

เสียงโหวกเหวกโหมฆณารถหาเสียง	ตั้งแต่เข้ายื่นเที่ยงแสบแก้วหู
นโยบายสร้างสรรคดีขึ้นครุ	มากความรู้ประสบการณ์สะท้อนเมือง
คือความเศร้าแสนทเวชประเทศฉัน	นักเลือกตั้งผสมพันธุ้กันทุกเรื่อง
ทั้งหน้าใหม่ หน้าเก่า ความเปล่าเปลือง	ท่ามแสงเข้าอันเหงาเงืองเมืองระทม
หอมกาแฟกรุ่นอวลไอในร้านเก่า	บอกเรื่องเล่าเรื่องใหม่ให้ชื่นชม
อารมณ์หวัง เจ็บเข้า ยิ่งร้าวตรม	บนแผ่นดิน ปุดปม ระบมร้าว ๆ

(จิตฯ คัมภีร์ภาพ, 2563: 14)

บทกวีข้างต้น กวีได้ใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ “เศร้าแสนทเวช” เพื่อสื่อถึงความโศกเศร้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วงเวลาที่มีการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองทั้ง “หน้าเก่า” คือประชาชนเคยเห็นหน้านักการเมืองมาเป็นเวลานานจนคุ้นตา กับนักการเมือง “หน้าใหม่” คือ ประชาชนเพิ่งเคยเห็นหรือรู้จักกัน นักการเมืองเหล่านี้ต่างก็มีนโยบายที่ดี แสดงตนว่ามีความรู้ มีประสบการณ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนหลงเชื่อและเลือกนักการเมืองมาเป็นตัวแทนประชาชน ซึ่งก็มองว่าการหาเสียงนี้เป็นเรื่องไม่มีประโยชน์มีแต่จะใช้งบประมาณให้หมดสิ้นไปเกินควร กวีจึงเน้นย้ำความรู้สึกเศร้าโศกเจ็บปวด ผ่านคำกริยาแสดงประสบการณ์ ได้แก่ “ระทม” “ชื่นชม” “เจ็บ” “ร้าว” “ตรม” และ “ระบม” เมื่อเห็นบ้านเมืองยังไม่พัฒนาหรือเจริญขึ้นตามที่นักการเมืองคอยให้ความหวังกับประชาชนซ้ำแล้วซ้ำเล่า

1.2 การสรรคำกริยาแสดงอาการ

คำกริยาแสดงอาการ หมายถึง กริยาแสดงอาการที่เคลื่อนไหวที่ เช่น กระโจน กระโดด วิ่ง ถลา บิน หรืออาการที่อยู่กับที่ เช่น อยู่ หัวเราะ นั่ง ก้ม ยืน (นววรรณ พันธุมธา, 2525: 5)

ในการศึกษากรณีวินัยการเมืองจากคอลัมน์นักวิเคราะห์ในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559–2564 พบว่ามีการใช้คำกริยาแสดงอาการเพื่อบ่งบอกถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนที่ออกมาต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย และสื่อให้เห็นการกระทำของฝ่ายรัฐว่าใช้อำนาจและกำลังต่อประชาชน ดังปรากฏในเรื่อง “ฝนน้ำตา” ความว่า

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

ครืนครืนฟ้าร้องก้องกังวาน
แว่วเสียงปึงปึงดั่งเบื่องบน
หยุดวิ้งหยุดเดินอย่างหวาดหวั่น
ฝูงชนแตกตื่นกระจัดกระจาย
มาต่อสู้อย่างเพื่อตามหาความสงบ
มีอาวุธเป็นคำคำทำควันไฟ

เด็ดตาลดุ่มดินบนถนน
ร่วงหล่นเป็นฝุ่นควันอันตราย
ฟุ้งควันพวยฟุ้งขึ้นเป็นสาย
โวยวายเด็ดตาลฟุ้งปล่านใจ
สันติภาพสันติภาพสลับสไล
สู้กระสุนยางฟุ้งใส่ปะทะร่าง

(วารสาร มติชนสุดสัปดาห์, 2564: 5)

บทกวีข้างต้น กวีได้ใช้คำกริยาแสดงอาการว่า “ดุ่มดิน” คืออาการที่มุ่งหน้าเดินไปโดยเร็วบนท้องถนนของกลุ่มประชาชนที่ออกมาชุมนุม “ต่อสู้อย่าง” เพื่อเรียกร้องสิทธิและเสียงตามระบอบประชาธิปไตย แต่ฝ่ายรัฐใช้อำนาจ ใช้กองกำลังและอาวุธยิงกระสุนยางใส่ผู้ชุมนุม ทำให้ประชาชนบางส่วน “ร่วงหล่น” ไปกับพื้นท่ามกลางฝุ่นควัน และบางส่วน “หยุดวิ้งหยุดเดิน” เป็นการเลือกใช้คำแสดงกริยาอาการเพื่อสื่อให้เห็นภาพของประชาชนที่ล้มลงไปกับพื้นและต่างวิ่งต่างเดินกระจัดกระจายไปทั่วท่ามกลางฝุ่นควันอันเกิดจากการกระทำที่รุนแรงของรัฐ

2. การอ้างอิงถึง

การอ้างอิงถึง คือ การกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่เขียน เช่น การกล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือ วรรณกรรมอื่น ๆ การอ้างอิงถึงเป็นการแสดงความรอบรู้ของผู้เขียน จุดประสงค์ทั่วไปของการอ้างอิงถึงก็เพื่อที่จะขยายงานเขียนวรรณกรรมนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือให้เกิดความหลากหลาย หรือให้ถ้อยคำมีน้ำหนัก หรือให้น่าสนใจประทับใจยิ่งขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 13-14)

ในการศึกษากวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 พบว่ากวีใช้การอ้างอิงเพื่อนำเสนอแนวคิดทางการเมืองดังนี้

2.1 การอ้างอิงถึงสำนวน

สำนวน ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1227) กวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์ กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ ได้มีการอ้างอิงถึง

สำนวนเพื่อนำเสนอแนวคิดทางการเมืองโดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในช่วง พ.ศ. 2559–2564 ดังปรากฏในเรื่อง “กำแพง” ความว่า

เราเขียนคำว่า “ประชาธิปไตย”	บนกำแพงตะโพนแข่งกับเสียงกระสุนดังกึกก้อง
เราบอกโลกว่าฟ้ายังเป็นสีทอง	เราถูกจองจำให้จ่านอย่างจนใจ
เราจะเขียนสิ่งใดได้อีกหรือ?	มือถือสากปากถือศีลข้อใดไว้
สังคมไร้ประชาธิปไตย	ไม่มีสถานที่ปลอดภัยให้ความคิดเสรี

(พิณประภา ชันธวุธ, 2559: 24)

บทกวีข้างต้น อ้างถึงสำนวนที่ว่า “มือถือสากปากถือศีล” ซึ่งหมายถึง การแสดงตัวว่าเป็นคนมีศีลมีธรรม แต่กลับประพฤติชั่ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 912) เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่ของรัฐบาลที่มักจะแสดงออกผ่านคำพูดว่าตนเป็นคนที่ดีมีศีลธรรมในการปกครองและดูแลบ้านเมืองเพื่อประชาชน แต่ในการปฏิบัติกลับประพฤติ โดยการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อประชาชนออกมาเรียกร้องสิทธิเพื่อให้ได้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็กลับต้องมาแข่งขันกับ “เสียงกระสุนดังกึกก้อง” สื่อนัยถึงอำนาจของทหารตำรวจที่ทำงานให้กับรัฐบาล คอยเข้ามาควบคุม จองจำให้ประชาชนที่ออกมาเรียกร้องสิทธิยอมจำนน กวีจึงแสดงแนวคิดว่าสังคมในปัจจุบันนี้กลายเป็น “สังคมไร้ประชาธิปไตย” แม้ประชาชนจะพยายามมีความหวังให้สังคมดีขึ้น เหมือนกับหวังให้ท้องฟ้าเป็นสีทอง แต่กลับพบความจริงว่าสังคมไทยไม่มีพื้นที่ให้ประชาชนแสดงออกทางความคิดอย่างเสรี

2.2 การอ้างอิงวรรณกรรม

การอ้างอิงวรรณกรรมเป็นการนำข้อความจากวรรณกรรมอื่น ๆ หรือบทกวีอื่น ๆ มากล่าวถึงในกวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ ที่นำเสนอแนวคิดทางการเมืองโดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในช่วง พ.ศ. 2559–2564 ดังความในเรื่อง “เราจะตายไปด้วยกัน” ว่า

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

เอ๊ย... โอชาแห่งดวงจันทร์ โอ้! จัญไร
และดับหวังนั้นทันที ไม่ทุกซักร้อน
ท่านผู้ขี่ม้าขาวทิ้งเราไว้
หัวของท่านเราจึงเห็นเป็นรูป “กรวย”
เราต้องช่วยตัวเองตลอดไป
มีแต่ทุกข์ ท่านยิ่งซ้ำ ไม่สร้างซา
เราจะตายไปด้วยกัน
รัฐบาล, ถามที มีไว้ทำไม

หยิบยื่นหวังมาให้ไม่หยุดหย่อน
เมินคำออน แม่เผื่อแต่เอื้ออวย
หอบความหวังที่มอบให้หนีไปด้วย
ท่านใช้ “ช่วยตัวเอง” ตลอดมา
ฟ้าสีทองมองอำไพไม่มาหา
เอ๊ย... โอชาแห่งดวงจันทร์ ช่างจัญไร!
โอ้! โอชาแห่งดวงจันทร์ ท่านสนไหม
เห็นแต่แตกกับไถ ไม่คุ้มครอง !

(อัลวี วาโย, 2563: 9)

ความข้างต้น กล่าวถึงวลีว่า “ฟ้าสีทองมองอำไพ” เป็นการอ้างถึงบทกวี “สิบสี่ตุลา” วรรณคดีของวิสา คัญทัพ ที่แสดงอุดมการณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ไว้ก่อนการแสดงละคร “พ่อข้าเฟิงจะยืม” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหมในปี พ.ศ. 2517 ความว่า

ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า
ไม่มีใครล้ำเลิศน่าเทิดทูน
เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่
เมื่อท้องฟ้าสีทองมองอำไพ

ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ
ประชาชนสมบูรณ์นิรันดร์ไป
ประชาชนย่อมมีชีวิตใหม่
ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

(วิสา คัญทัพ, 2551: 12)

คำว่า “ฟ้าสีทอง” เป็นสัญลักษณ์เพื่อปลุกปลอบขวัญประชาชนให้มีความหวังและต่อสู้ต่อไป “ฟ้า” คือสังคม “สีทอง” คือสิ่งที่ตั้งาม รวมกันแล้วหมายถึงการปฏิวัติสังคมที่บรรลุแล้ว เป็นสัญลักษณ์ของสังคมใหม่ตามแนวคิดของสังคมนิยม (วริศรา อนันตโท, 2547: 211) ส่วน “ฟ้าสีทองมองอำไพ” ในบทกวีของวิสา คัญทัพ หมายถึง การที่ประชาชนสามารถล้มล้างระบอบเผด็จการได้สำเร็จและสามารถยืนหยัดการปกครองตนเองได้อย่างมีเสรีภาพภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 (ธงชัย แซ่เจี๋ย, 2555: 155) แต่ในกวีนิพนธ์เรื่อง “เราจะตายไปด้วยกัน” ของอัลวี วาโย ข้างต้น กล่าวถึง “โอชาแห่งดวงจันทร์” ที่สื่อถึงรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้หยิบยื่นความหวังให้กับ

ประชาชนว่าจะได้พบกับสังคมที่ดีงาม ไม่ทุกข์ยากเดือดร้อน แต่ท่านผู้นำรัฐบาลก็ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน โดย “เมินคำอน” และให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองตลอดมา ประชาชนจึงมีแต่ความทุกข์ใจโดยใช้การอ้างถึง “ฟ้าสีทองผ่องอำไพไม่มาหา” เพื่อแสดงถึงประชาชนจะไม่มีชีวิตที่ดีขึ้น หรือได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและเสียงของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลในมุมมองของกวีนั้นมีแต่ “แตกกับไถ ไม่คุ้มครอง” คือมีแต่การโกงกินบ้านเมืองและไม่คุ้มครองสิทธิของประชาชน การอ้างถึงดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในเชิงลบที่ไม่ดูแลประชาชนเท่าที่ควรจะได้รับ

2.3 การอ้างถึงบุคคลและวาทะของบุคคล

การอ้างถึงบุคคล คือการกล่าวอ้างชื่อบุคคลที่มีชื่อเสียง มีความสำคัญต่อวงการด้านใดด้านหนึ่งในสังคม และมักเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของบทกวีได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ซึ่งในกวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกรรมवादในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์มีการอ้างถึงกวีชื่อเปลื้อง วรรณศรี เป็นหนึ่งในนักศึกษารวมศาสตร์ที่เคลื่อนไหวเรื่องสันติภาพ เมื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองถูกทหารยึดครอง หลังจากการปราบกบฏแมนฮัตตันในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2494 เปลื้อง วรรณศรีได้เข้าร่วมกับขบวนการนักศึกษา 11 ตุลาคม 2494 ทวงคืนมหาวิทยาลัยจากทหารได้สำเร็จอย่างสันติวิธี ดังความในเรื่อง “บทกวีที่หายไป” ว่า

ถนนพระอาทิตย์อยู่เบื้องหน้า
 แว่วเสียงระนาดบรรเลงดนตรีไทย
 ฉันทะยุดยั้งครุ่นคิด
 ถึงบทกวีบนกำแพงที่หายไป
 เมื่อนานมาแล้วยังปรากฏอยู่ครบถ้วน
 บทกวีของ เปลื้อง วรรณศรี*
 ซึ่งคราก่อน ไม่โทกกับสระอิ หล่นหายไป
 กระทั่งวันนี้ ไม่หลงเหลือแม้เพียงคำ
 ไบมะขามปลิดปลิวตามแรงลม
 ทว่า ไม่อาจพัดพาหยาดเหงื่อพันจากกาย
 ฉันทะยั้งคงมุ่งหน้าตามหาบางสิ่งบางอย่าง

(สิรินทร์, 2560: 21)

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

บทกวีข้างต้น เป็นกลอนเปล่า ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ ไม่มีข้อบังคับใดในการแต่ง ไม่ว่าจะจำนวนคำ การสัมผัส จังหวะ แต่จะแบ่งเนื้อความออกเป็นวรรคเป็นตอน เพียงแต่วรรคตอนนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ศิลปะในการแต่งกลอนเปล่าจึงอยู่ที่ความสามารถในการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ และสามารถแสดงความคิดได้ลึกซึ้ง (สายวรุณ สุนทรโรทก, 2560: 88) ดังตัวอย่างจะเห็นว่า กวีได้แสดงความคิดผ่านการอ้างอิงบุคคลโดยเล่าเหตุการณ์ในขณะที่ตนเองได้มีโอกาสกลับไปเยือนมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์ และครุ่นคิดถึงอดีตที่เคยพบกับบทกวีของเปลื้อง วรรณศรี จารึกไว้บนกำแพงของอาคารแห่งหนึ่งภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งตอนนั้นชื่อของ “เปลื้อง วรรณศรี” กลายเป็น “เปลื้อง วรรณศรี” คือวรรณยุกต์ได้หล่นหายไป แต่ในตอนนี้นักกวีกลับไม่พบบทกวีของเปลื้อง วรรณศรี ทั้งหมด บทกวีดังกล่าวมีชื่อว่า “โดม พิทักษ์ธรรม” ความว่า “สิ่งเหล่านี้ ที่โดมโหมจิตซ้ำ ให้แกร่งกล้า เตือนปี ไม่มีหวั่น ถ้าขาดโดม เจ้าพระยา ท่าพระจันทร์ ก็เหมือนขาดสัญลักษณ์ พิทักษ์ธรรม” เพื่อแสดงออกถึงสัญลักษณ์และจิตสำนึกของธรรมศาสตร์ที่ต้องรักษาความเป็นธรรม แต่ในขณะที่บทกวีของเปลื้อง วรรณศรี ได้หายไปจากกำแพง สื่อนัยถึงความเป็นธรรมที่เคยปรากฏนั้นขาดหายไปจากบ้านเมือง ซึ่งกวียังคงมุ่งมั่นที่จะตามหาบางสิ่งบางอย่างที่ขาดหายไปนั่นคือความเป็นธรรม

3. การใช้อุปมา

อุปมา หมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างของสองอย่าง ซึ่งอาจไม่ใช่ของชนิดเดียวกันหรือเรื่องเรื่องเดียวกัน ในการเปรียบเทียบมีคำที่แสดงว่าเหมือนเป็นเครื่องเชื่อม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 566) ซึ่งการศึกษา กวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 มีการใช้อุปมาเป็นกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดทางการเมือง ดังปรากฏในเรื่อง “หรือเราอยู่คนละประเทศ” ความว่า

ภายใต้สังคมตะปุมตะป่า	มีสูงมีต่ำ ไม่สม่าเสมอ
แน่ละ หัวจะราบเรียบคงไม่เจอ	ไม่ละเมอเพื่อฝันจนเกินจริง
กระนั้น เมื่อเหลียวมองรอบข้าง	ดูอ้างว่างห่างไกลเสียทุกสิ่ง
รอยต่อเป็นรอยแยกไร้หลักพึ่ง	ความเหลื่อมล้ำดำรงหลายช่วงตัว
คนได้เปรียบเขาเปรียบคนด้อยโอกาส	คนมีอำนาจใช้อำนาจมากดหัว
คนกุมกฎกติกา ยิ่งน่ากลัว	คอยกดขี่ไปทั่วตั้งวัวควาย

(ฝุ่นฟ้า ฐิติดิน, 2559: 23)

บทกวีข้างต้น กวีใช้อุปมาเปรียบเทียบประชาชนที่ถูกอำนาจทางสังคมคอยกดขี่ให้ยอมจำนนเหมือน “วัวควาย” แสดงถึงระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยไม่ได้ให้สิทธิและเสียงแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม แต่มีการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม “มีสูงมีต่ำ ไม่สม่าเสมอ” คนที่มีสถานภาพทางสังคมและการเงินสูงก็มักจะเอาเปรียบกับคนด้อยโอกาสทางสังคมมากกว่า ส่วนคนที่มีอำนาจ และคนที่คอยควบคุมกฎกติกา ก็ยิ่งน่ากลัว เพราะกลุ่มคนเหล่านี้สามารถใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวคอยกดขี่ประชาชนโดยอ้างกฎหมายให้ประชาชนยอมจำนนและทำตาม

4. การใช้อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบเทียบโดยตรงระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติร่วมบางประการของสองสิ่งหรือมากกว่านั้นโดยมีคำแสดงเปรียบเทียบนั้นว่า เป็น คือ เท่ากับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 569)

ในการศึกษาวินิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559–2564 มีการใช้อุปลักษณ์เป็นกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดทางการเมือง ดังปรากฏในเรื่อง “วันนี้ 29 กุมภาพันธ์ที่แล้วไม่มี” ความว่า

การก้าวข้ามความทรงจำ

6 ตุลาคม 14 ตุลาคม ทุก ๆ ครั้งที่ต้องตายละ

เพื่อนาคตที่ไม่เจ็บปวด

ใช่! ปีศาจแสบเย้ยอยู่ตรงหน้า

มันคือผลเป็น

เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำได้จริงหรือ

เราควรเลือกอย่างไร

หรือยิ่งย่ำอดีตที่ขมขื่น

จะลืมหรือจะจำ

ผลเป็นของคน คนหนึ่ง

(วนะ วรรณกลางกูร, 2560: 19)

บทกวีข้างต้น กวีใช้อุปลักษณ์มนุษย์ “ปีศาจ” เพื่อเปรียบเทียบในด้านความโหดร้าย ความชั่วร้าย น่ากลัว เพื่อสื่อถึงพฤติกรรมของกลุ่มคนที่ใช้อำนาจบริหารบ้านเมืองไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย คอยแต่จะ “แสบเย้ย” หาผลประโยชน์ให้ตน กล่าวคือประเทศไทยในช่วงบริบททางสังคมปี 2560 มีผู้นำประเทศที่เกิดจากการรัฐประหารและแต่งตั้งรัฐมนตรีตามอำนาจของตน โดยไม่มีการเลือกตั้งโดยประชาชนมาเป็นเวลา 3 ปี จนทำให้เกิดกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับอำนาจนี้ออกมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน จึงกลายเป็นภาพประวัติศาสตร์คล้ายกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีเหล่านิสิต

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

นักศึกษา หลากหลายสถาบันออกมาเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรง เป็นการต่อสู้ระหว่างประชาชนกับทหาร กลายเป็นภาพอดีตที่ขมขื่นและยากจะลืมเลือนไปได้ ดังที่ กวีตั้งคำถามเชิงวาทศิลป์ว่า “การก้าวข้ามความทรงจำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำได้จริงหรือ” เพราะภาพความทรงจำนั้นเป็นภาพความรุนแรง ความเจ็บปวดของคนคนหนึ่งโดยเฉพาะ คนที่เคยอยู่ในเหตุการณ์นั้น ดังที่กวีใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์เปรียบเทียบว่า “มันเป็นแผลเป็น” เพื่อสื่อถึงผลที่เกิดจากประสบการณ์ที่ไม่ดีหรือการย้อนระลึกถึงอดีตหรือเหตุการณ์ไม่ดีที่ผ่านมา

5. การใช้นามนัย

นามนัย หมายถึง ภาพพจน์ที่ใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 263) กวีนิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 มีการใช้นามนัยเป็นกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดทางการเมือง ดังปรากฏในเรื่อง “หรือเราอยู่คนละประเทศ” ความว่า

เศรษฐกิจ การเมือง เรื่องของเขา
มาตรฐานค่านิยมสุดเตี้ยวตาย

พวกเราชาวรากหญ้าอย่าได้หมาย
คล้ายอยู่คนละประเทศ...เสตสนัน!
(ฝุ่นฟ้า ธูลิดิน, 2559: 23)

บทกวีข้างต้น ใช้นามนัย “รากหญ้า” ซึ่งบ่งลักษณะตำแหน่งของสิ่งที่อยู่ในระดับล่างเพื่อสื่อความหมายแทนประชาชนชนชั้นล่างที่ไม่มีสิทธิเข้าถึงการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาล ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเมืองกลายเป็นเรื่องการถือสิทธิ์ครอบครองและควบคุมอำนาจโดยรัฐ ส่วนประชาชนทั่วไปถูกวัดค่าความเป็นมนุษย์ระดับล่างที่รัฐไม่ให้ความใส่ใจ ประชาชนจึงรู้สึกถึงสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน มีการแบ่งแยกชนชั้น เหมือนกับอยู่คนละประเทศ

6. การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง การนำสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตมาใช้แทนหรือเป็นตัวแทน สิ่งอื่นที่มีสมบัติบางประการร่วมกัน สัญลักษณ์อาจตีความได้มากกว่าหนึ่ง คือนอกจากจะหมายตรงตัวยังหมายถึงอื่น ๆ อีกอย่างหนึ่ง หรืออีกหลายอย่างก็ได้...บางครั้งผู้อ่านต้องหา

เบาะแสจากภายนอกวรรณกรรมเรื่องนั้นก็อาจได้รับการแนะนำได้บ้างว่าสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมที่นักเขียนกำหนดขึ้นนั้นเป็นสิ่งแทนของอะไร ในแง่ใด บทบาทของสัญลักษณ์นั้นจะต้องให้สีสัน เพิ่มแง่เงื่อนของความคิด ขยายความรู้ความเข้าใจในสรรพสิ่งรอบกาย ตลอดจนทำให้วรรณกรรมนั้น ๆ ทวีคุณค่าขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 500-502)

ในการศึกษาวินิพนธ์การเมืองจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559–2564 มีการใช้สัญลักษณ์สัตว์และใช้เครื่องพันธนาการเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของผู้ปกครองรัฐ ดังปรากฏในเรื่อง “2475-2559” ความว่า

สารของมนุษย์แห่งนครบอนไซ

นักทดลองทางรูปแบบที่ไม่เคยหยุดนิ่ง

หนึ่งได้ในรายทางมหาบาทวิธิ

จากหนอนถึงหนอน

พรรคการเมืองโนทะเลทราย

โซ่ตรวนประชาธิปไตย

บทสรุปการแก้ไขรัฐธรรมนูญ, การเปลี่ยนแปลงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

(ไชยา วรธรรมศรี, 2559: 23)

บทกวีข้างต้น ใช้สัญลักษณ์ “หนอน” เพื่อสื่อถึงสิ่งที่ชอบอยู่กับอาจมหรือสิ่งสกปรก ความน่าขยะแขยง ความน่าเสียของการสืบทอดอำนาจของนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ และพรรคการเมืองแต่ละพรรคนั้นยังเต็มไปด้วยความแล้งน้ำใจ มีแต่ใจที่รุ่มร้อนดังที่กวีใช้สัญลักษณ์ “ทะเลทราย” เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนของจิตใจคนทำงานในพรรคการเมือง นอกจากนี้กวียังใช้สัญลักษณ์ “โซ่ตรวน” คือเครื่องพันธนาการเครื่องผูกมัด มาสื่อถึงการเมืองการปกครองของเผด็จการที่ผูกกลุ่มหรือพันธนาการประชาธิปไตยเอาไว้ไม่ให้ประชาชนมีอิสระที่จะคิดหรือกระทำการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยได้ เพราะรัฐบาลใช้อำนาจในการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ตนเอง ประชาชนจึงไม่ได้รับรู้และรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ประเทศเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยที่ดีขึ้น

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์ กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 ค้นพบว่า มีความสอดคล้องกับการศึกษา เรื่อง “เจิมจันทน์ทังสตาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย” และ เรื่อง “หวังสร้างศิลป์นฤมิต เพรศแพรว์ การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่” ของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ซึ่งได้ข้อสรุปว่า กวีปัจจุบันยังสืบทอดกลวิธีทางวรรณศิลป์มาปรับประยุกต์และสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับเรื่องราวในปัจจุบันได้อย่างกลมกลืนและสื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจได้อย่างเข้มข้น

จากข้อค้นพบกลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมืองช่วง พ.ศ. 2559-2564 จำนวน 6 กลวิธี ได้แก่ การสรรคำ การอ้างอิง การใช้อุปมา การใช้อุปลักษณ์ การใช้นามนัย และการใช้สัญลักษณ์ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ากวียังคงให้ความสำคัญกับกลวิธีทางวรรณศิลป์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่สื่อความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง โดยการสืบทอดขนบวรรณศิลป์ของกวีในอดีต มาปรับประยุกต์สร้างสรรค์กวีนิพนธ์การเมืองในปัจจุบัน ดังนี้

การสรรคำ ผู้วิจัยพบว่ากวีได้เลือกใช้คำที่มีลีลาเฉพาะตนแตกต่างกันไปโดยพยายามใช้ภาษาที่เรียบง่าย ทั้งการเลือกใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์มาสื่ออารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าเจ็บปวดใจกับภาพการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองที่มีนโยบายดีให้ประชาชนหลงเชื่อ แต่นโยบายเหล่านั้นยังไม่ส่งผลดีต่อประเทศ และกวีเลือกใช้คำกริยาแสดงอาการเพื่อบ่งบอกการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนที่ออกมาต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งแตกต่างจากการใช้คำของกวีในอดีตที่ตามขนบนิยมมักใช้คำศัพท์วรรณคดี หรือศัพท์ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต หรือ เขมร อันเป็นค่านิยมว่ากวีต้องมีความรู้หลายภาษาและแสดงถึงภูมิปัญญาของกวี แม้กวีปัจจุบันจะไม่ได้ใช้ศัพท์วรรณคดี แต่ก็แสดงให้เห็นว่ากวียังคงพยายามสร้างสรรค์พลังของภาษาผ่านภาษากวีเฉพาะตนที่เรียบง่าย มีความลุ่มลึกของความหมายไม่แตกต่างจากกวีในอดีต จากข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2556: 108-109) ที่ว่า “ตามขนบนิยมแต่เดิมา ภาษากวีมักจะถูกจัดเป็นภาษาพิเศษในแง่ของการใช้คำซึ่งจะเป็นศัพท์วรรณคดีโดยเฉพาะ ซึ่งหมายถึงศัพท์ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต หรือเขมร อันเป็นการเน้นถึงภูมิปัญญาแห่งความเป็น ‘ปราชญ์’ ทางภาษาของกวี และการให้ค่านิยมว่ากวีต้องมีความรู้หลายภาษา และสามารถจะหลีกเลี่ยง ‘ภาษาสามัญ’ ในการแต่งวรรณคดี ส่วนภาษา

กวีสมัยใหม่มีความเป็นปัจเจกบุคคลค่อนข้างสูง กวีแต่ละคนแม้จะร่วมสมัยกัน แต่จะมีลีลาภาษาเฉพาะตนแตกต่างกัน ดังนั้น จึงมีกวีที่ใช้ภาษา ‘อลังการ’ ตามชนบทกวีโบราณ และกวีที่พยายามใช้ภาษาเรียบง่าย ไม่มีศัพท์วรรณคดีตามชนบทเดิม”

การอ้างอิง ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่แตกต่างจากการศึกษาของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2556: 149-159) ที่ว่า “กวีรุ่นใหม่มีการอ้างอิงงานของกวีรุ่นก่อน ในลักษณะของการอ้างอิงวรรณคดีโบราณมาช่วยเสริมความหมายของสารที่กวีจะสื่อได้อย่างมีพลัง และมีการอ้างอิงตัวละครในวรรณคดีที่รู้จักกันดี เพื่อนำชื่อตัวละครมาสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้อ่านจะสามารถนำเอาความรู้เดิมจากวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ มาประกอบการตีความของกวี ทำให้สื่อความได้มากโดยไม่ต้องพรรณนาให้ยืดยาว” แต่จากการศึกษากรณีการเมืองในคอลัมน์กวีระวาดนั้น ผู้วิจัยพบว่ากวีปัจจุบันได้เลือกใช้การอ้างอิงสำนวนที่สื่อถึงการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานที่ของรัฐบาลในเชิงลบ ส่วนการอ้างอิงวรรณกรรม กวีปัจจุบันไม่ได้อ้างอิงวรรณคดีโบราณ แต่กลับอ้างอิงบทกวีร่วมสมัยที่แสดงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อสื่อความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์เฉพาะรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ไม่ดูแลประชาชนและไม่ได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ส่วนการอ้างอิงบุคคลและวาทีของบุคคล กวีปัจจุบันเลือกอ้างอิงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการเมืองและมุ่งเน้นรักษาความเป็นธรรม เพื่อสื่อสารสภาพการเมืองในปัจจุบันว่ายังขาดไร้ความเป็นธรรม จึงเห็นได้ว่ากวีปัจจุบันยังคงเลือกใช้กลวิธีการอ้างอิงที่ช่วยสื่อสารความคิดทางการเมืองให้มีพลังมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้กวีปัจจุบันยังใช้อุปมา อุปลักษ์ณ์ นามนัย และสัญลักษณ์ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความงามเชิงวรรณศิลป์ในงานกวีนิพนธ์การเมือง สอดคล้องกับกวีไทยในอดีตที่นิยมใช้กลวิธีดังกล่าวมาสร้างความงามในบทประพันธ์ แต่กวีปัจจุบันมีความพยายามในการสร้างลักษณะเฉพาะตนโดยการนำกลวิธีในอดีตมาเป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดทางการเมืองที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ไปสู่การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่ปรากฏผ่าน การเลือกตั้งใน ปี พ.ศ. 2562 กล่าวคือ

กวีใช้อุปมา “ตั้งวัวควาย” เปรียบเทียบประชาชนที่ถูกผู้มีอำนาจทางสังคมกดขี่ให้ยอมจำนน ทำตาม และกลายเป็นผู้ต้อยโอกาสทางสังคม

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

กวียังใช้อุปลักษณ์ “ปีศาจ” เปรียบเทียบสิ่งที่บ่งบอกถึงความน่ากลัว โหดร้าย ตามขนบนิยม แต่กวีปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับกลุ่มคนที่ใช้อำนาจบริหารบ้านเมืองไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันได้สร้างความโหดร้ายให้แก่ประชาชน เกิดเป็นภาพความทรงจำที่ไม่ดีต่อเหตุการณ์ทางการเมืองดังการใช้อุปลักษณ์ว่า “คือแผลเป็น”

ในการใช้นามนัยพบว่ากวีใช้ถ้อยคำ “รากหญ้า” ที่บ่งลักษณะของบุคคลที่ต่ำต้อยตามขนบนิยม นำมาปรับใช้เพื่อสื่อแทนประชาชนชนชั้นล่างที่ไม่มีสิทธิเข้าถึงการบริหารบ้านเมือง เพราะอำนาจอยู่ในมือของรัฐบาลที่เกิดจากคณะรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2557

การใช้สัญลักษณ์ พบว่ากวีปัจจุบันได้ใช้สัญลักษณ์ตามขนบ “हनอน” หมายถึงสิ่งที่สกปรก ไร้ค่า มาปรับใช้ในทางเฉพาะเจาะจงไปยังนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองมีการสืบทอดอำนาจสกปรกถึงกัน กลายเป็นพรรคการเมืองที่สร้างแต่ความเดือดเนื้อร้อนใจให้แก่ประชาชน ดังที่กวีใช้สัญลักษณ์ใหม่เฉพาะตนว่า “ทะเลทราย” แทนพรรคการเมืองที่แล้งน้ำใจ การสืบทอดอำนาจที่ไม่เป็นธรรมภายใต้รัฐบาลเผด็จการนี้จึงส่งผลต่อประชาชนที่ไม่มีอิสระที่จะคิดหรือกระทำการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยดังที่กวีใช้สัญลักษณ์ตามขนบว่า “โซ่ตรวน”

จะเห็นได้ว่า กวีปัจจุบันมีความสามารถปรับใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์มาสร้างงานของตนในปัจจุบันสมัย โดยมีทั้งการสืบทอด ดำเนินตามขนบนิยม และมีความพยายามในการเลือกใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบให้แปลก โดดเด่น เป็นลักษณะเฉพาะตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร สอดคล้องกับคำกล่าวของสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2549: 163) ที่ว่า “ภาษาวรรณศิลป์ ในวรรณกรรมสมัยใหม่ยังมีลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคลของกวีปรากฏอยู่เสมอเพราะ ‘ภาษากวี’ กลายเป็นภาษาส่วนตัว หรือภาษาเฉพาะตนของกวีมิใช่ ‘ภาษากวี’ ในกรอบตำราประพันธ์ศาสตร์หรือกรอบของภาษาแห่งยุคสมัย”

บทสรุป

ในการศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง : กรณีศึกษาจากคอลัมน์กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564 จะเห็นว่า แม้เหตุการณ์ทางการเมืองจะมีความเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ไปสู่การเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2562 แต่กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สำคัญ ๆ

หลายประการตั้งที่ผู้วิจัยค้นพบนั้นยังเอื้อประโยชน์ให้แก่กวีปัจจุบันได้สร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์การเมืองแห่งยุคสมัยของตนได้ กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กวีปัจจุบันเลือกใช้จึงแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวทางการเมืองไม่ใช่เรื่องที่สามารณำเสนอได้อย่างตรงไปตรงมา แต่ต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจ และช่วยสื่อสารความคิดทางการเมืองในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้การบริหารประเทศของคณะรัฐประหาร สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของนักการเมืองในระบอบการเลือกตั้งที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงถึงความชอบธรรม การสืบทอดอำนาจให้แก่พวกพ้องของตน ส่งผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่พัฒนา และช่วยชี้ให้เห็นว่าประชาชนที่ออกมาต่อสู้เรียกร้องการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม ต้องทำตามหรือถูกควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กล่าวได้ว่า กวีปัจจุบันยังคงมีพันธกิจในการนำกลวิธีทางวรรณศิลป์มาเป็นรากฐานสำคัญเพื่อสรรค์สร้างตัวบทกวีนิพนธ์ใหม่ตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เสมือนเป็นตัวแทนความคิดของคนในสังคมและอุดมการณ์ทางการเมืองปัจจุบัน ในด้านสิทธิเสรีภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สังคมไทยต้องการระบอบการเมืองการปกครองซึ่งอำนาจเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่ผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ต้องตกไปอยู่กับผู้มีอำนาจทางการเมือง ทั้งนี้ ก็เพื่อการธำรงไว้ซึ่งสังคมที่ดีงามสงบสุข และยั่งยืนของประเทศชาติสืบไป

รายการอ้างอิง

- จิตฯ คัมภีร์ภาพ. (2563, 3 มีนาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 14. https://www.matichonweekly.com/uncategorized/article_281759
- ไชยา วรรณศรี. (2559, 23 กันยายน). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 23. https://www.matichonweekly.com/poem/article_8848
- ฐิติกร สังข์แก้ว, สรวุฑ ทับทอง, และ อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2559). *จุด (ไม่) จบ: ช่วงฉาบการเมืองไทย '48 - '59*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธงชัย แซ่เจี่ย. (2555). *แนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2545-2553*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์การเมือง: กรณีศึกษาจากคอลัมน์
กวีกระวาดในมติชนสุดสัปดาห์ออนไลน์ช่วง พ.ศ. 2559-2564

- นววรรณ พันธุมธา. (2525). *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ฝุ่นฟ้า ชูลิติน. (2559, 6 กันยายน). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 23. https://www.matichonweekly.com/poem/article_6519
- พิณประภา ชันธวธ. (2559, 29 กรกฎาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 24. https://www.matichonweekly.com/poem/article_1743
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์ พับลิเคชันส์.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2549). *สุนทรียภาพแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ณ เพชร.
- วนะ วรรณยางกูร. (2560, 16 ตุลาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 19. https://www.weekly.com/poem/article_59276
- วรากรณ์ พูลสวัสดิ์. (2564, 22 สิงหาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 5. https://www.matichonweekly.com/poem/article_456730
- วิศิธา อนันต์โท. (2547). *กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2544). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.
- วิสา คัญทัพ. (2551). *กวีศรีประชา*. กรุงเทพฯ: เพลงกวี.
- เวฬุ เวสาร์ช. (2559, 29 กรกฎาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 24. https://www.matichonweekly.com/poem/article_1747
- สายวรุณ สุนทรโททก. (2560). *วรรณคดีวิจักษ์ณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สิรินทร์. (2560, 3 พฤษภาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 21. https://www.matichonweekly.com/poem/article_33876
- สุจิต บุญบงการ. (2542). *การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2549). *เจิมจันทร์กึ่งสตาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2556). *หวังสร้างศิลป์นฤมิตเพริศแพรว การสืบทอดขนบกับการสืบสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อल्ली วาโย. (2563, 19 พฤษภาคม). กวีกระวาด. *มติชนสุดสัปดาห์*, 9. https://www.matichonweekly.com/poem/article_306256
- อิงอร สุพันธ์ุณี. (2554). *วรรณกรรมกับสังคม: ภาพสะท้อนจากนวนิยายปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Received: September 17, 2022

Revised: January 23, 2023

Accepted: January 24, 2023